



HRVATSKI
POVIJESNI
MUZEJ



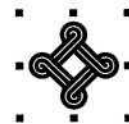
FOTOGRAFSKI ZAPISI HRVATSKOGA
ANTIFAŠISTIČKOG POKRETA

1941.-1945.

FOTOGRAFSKI ZAPISI HRVATSKOGA
ANTIFAŠISTIČKOG POKRETA

1941.-1945.

Izložba se održava u povodu 50. obljetnice pobjede antifašističke koalicije
Muzej Mimara, od 7. prosinca 1995. do 1. siječnja 1996.



HRVATSKI
POVIJESNI
MUZEJ

Zagreb, 1995.

FOTOGRAFSKI ZAPISI HRVATSKOGA ANTIFAŠISTIČKOG POKRETA (1941.-1945.)

Organizatori izložbe **Savez antifašističkih boraca
Hrvatski povijesni muzej**

Urednik **Jasna Tomčić, prof.**
Autor izložbe i kataloga **Nataša Mataušić, prof.**

Nakladnik **Hrvatski povijesni muzej**

Za nakladnika **Jasna Tomčić, prof.**
Prijevod **Božica Jakovlev, prof.**
Lektura **Marija Radelj**
Korektura **Hrvatski povijesni muzej**
Suradnik **Bosiljka Komadina**
Fotografije **Igor Brzoja**
Likovni postav izložbe **Nataša Mataušić, prof.**

Tisak **LASER plus, Zagreb**
Naklada **300 primjeraka**

Naslovna stranica
Hvar, 1944.
Kolona boraca Prve dalmatinske brigade
Autor **Živko Gattin**
HPM, Zbirka fotografija, filmova i negativa, Inv. br. 2602-147-8

Sredstva za ovu izložbu osiguralo je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

FOTOGRAFSKI ZAPISI HRVATSKOGA ANTIFAŠISTIČKOG POKRETA (1941.-1945.)

Za obilježavanje i proslavu 50. obljetnice pobjede antifašističke koalicije, kojoj je svoj značajan doprinos dao i onaj velik dio hrvatskoga stanovništva sudionika antifašističke borbe i borbe za nacionalno oslobođenje, Savez antifašističkih boraca Hrvatske i Hrvatski povijesni muzej iz Zagreba pripremili su izložbu fotografija iz razdoblja narodno-oslobodilačkog rata.

Namjera nam je ovom izložbom fotografija iz fundusa Zbirke fotografija, filmova i negativa Hrvatskog povijesnog muzeja, različitih autora, sadržaja, kvalitete tehničke izrade i provenijencije prikazati život boraca u trenucima predaha, odnosno, oblike prividno mirnodopskog načina života u otežanim ratnim uvjetima na privremeno ili trajno zauzetom teritoriju, bez pokušaja da se nabrajaju, kronološki određuju ili navode konkretna politička zbivanja. Iako je njihov značaj za kvalitetu života neosporan, oni sami, njihov slijed, opis, složenost, uzročnost... u ovoj su izložbi potpuno nepostojeći. Jedini dijelovi koji jasno upućuju na konkretne političke događaje su početak i kraj izložbe: zaposjedanje Zagreba od strane dviju vojski — okupatorske, njemačke, 10. travnja 1941. i Jugoslavenske narodne armije, 8. svibnja 1945. godine.

Osnovna je funkcija ovih političkih "detalja" kronološko određenje teme. Sve što je nadalje prikazano izložbom relevantno je upravo za razdoblje između ova dva, na prvi pogled vrlo slična događaja, koji su na neki način uzrok i posljedica, početak i kraj.

Povijest hrvatske antifašističke borbe dokumentirana je pored ostalog, i velikim brojem originalnih fotografija. Nastale u izuzetno teškim uvjetima za nabavu fotomaterijala, tehničku izradu i mogućnost čuvanja, one su danas dragocjeni povijesni predmeti i važni izvori za proučavanje i razumijevanje tog razdoblja hrvatske povijesti. U prvim danima narodno-oslobodilačke borbe snimali su ih pojedinci, kako amateri, znani i neznani, tako i vrsni majstori fotografskog zanata. Isprva neorganizirano, prema osobnim željama i sklonostima za bilježenjem trenutaka čiji su sudionici bili. Postupno se u okvirima agitacijsko-propagandnih odjela organa narodne vlasti i jedinica narodno-oslobodilačke vojske osnivaju foto-službe sa zadatkom da snimaju i prikupljaju foto-dokumentaciju u svim važnijim događajima narodno-oslobodilačkog rata. Odražavajući na najočigledniji i najneposredniji način autentične događaje, pojave i ličnosti iz nekadašnje stvarnosti, tijekom vremena fotografije su i same postale dio prošlosti koju prikazuju. Iako snimane s namjerom da prvenstveno dokumentiraju, ilustriraju i informiraju, one otkrivaju autore izrazitih kreativnih i umjetničkih kvaliteta.



Ravna Gora, 1944.

Jedna od jedinica XII. slavonske udarne divizije spremna je za pokret

autor: nepoznat

HPM, Zbirka fotografija, filmova i negativa, inv. br. 2201-214

HRVATSKI ANTIFAŠISTIČKI POKRET

Hrvatski antifašistički pokret, kao dio svjetskog demokratskog pokreta za borbu protiv fašizma i rata nastao je u doba pojave i jačanja fašističkih opasnosti i stvaranja fašističkih diktatura u Italiji i Njemačkoj. Težnja Komunističke partije Jugoslavije i od 1937. Komunističke partije Hrvatske, a na inicijativu III. komunističke internacionale, za stvaranjem jedinstvene narodne fronte, kao političke organizacije koja bi okupljala sve antifašističke snage bez obzira na stranačku, nacionalnu ili ideološku pripadnost poput onih u Francuskoj ili Španjolskoj, nije bila ostvarena. Posebnu ulogu u tom pokretu, kao promicatelji ideja antifašizma, pored komunista, imali su brojni hrvatski lijevo orijentirani intelektualci, a naročito književnici i likovni umjetnici. Ukazujući na opasnosti koje donosi fašizam i dosljedno se zalažući za ostvarivanje osnovnih uvjeta za obranu zemlje, razvijajući aktivnosti kroz radničke, sportske i kulturne organizacije, promptno reagirajući i osuđujući prve osvajačke poteze fašističkih sila uspjeli su u razdoblju pred Drugi svjetski rat mobilizirati veliki broj ljudi u antifašistički pokret. Prva oružana iskustva, hrvatski antifašistički pokret stekao je u Španjolskom građanskom ratu u kojem je usprkos zabrani profašističke jugoslavenske vlade sudjelovalo 528 boraca dobrovoljaca španjolske republikanske armije. Ili čak, možda, puno ranije. U borbama labinskih rudara protiv talijanskih fašista 1921. godine.

Toga 10. travnja 1941. godine njemačke okupacione trupe ulazile su u Zagreb kada je Slavko Kvaternik, jedan od čelnih ljudi nacionalističke organizacije "Ustaša-hrvatska revolucionarna organizacija" pročitao na radio postaji Zagreb Proglas o uspostavi Nezavisne države Hrvatske. U uvjetima faktučne njemačke, talijanske i mađarske okupacije i aneksije privredno najrazvijenijeg dijela hrvatske jadranske obale, kao i Baranje i Međimurja, provodeći u praksi rasističke i nacionalističke zakone po uzoru na svoje zaštitnice Njemačku i Italiju, progoneći sve protivnike proklamiranog ustaškog režima i osnivajući koncentracione logore u kojima je stradao veliki broj Židova, Srba, Roma, Hrvata antifašista i komunista, ustaška vlast Nezavisne države Hrvatske izazvala je jačanje predratnog antifašističkog pokreta i sve veću diferencijaciju hrvatskog stanovništva na tri suprotstavljene skupine. Etabliranu vladajuću skupinu i njezine bezuvjetne pristalice, pripadnike ilegalnog antifašističkog pokreta čije su akcije vodili i usmjeravali uglavnom, komunisti i treći, najbrojniji sloj ljudi bez određenog ili trajnijeg političkog stava, koji je po uzoru na veći dio vodstva Hrvatske seljačke stranke vjerovao u mogućnost izbjegavanja izravnog sukoba i "politiku čekanja".

Osnovne razlikovne značajke hrvatskoga antifašističkog pokreta u odnosu na antifašističke pokrete drugih zemalja izražene su u postavljenim ciljevima i metodama borbi, te brojnim organizacionim oblicima.

Uz borbu za oslobođenje zemlje od njemačke i talijanske okupacije i ustaškog terora, za koju su se opredijelili svi sudioci pokreta, komunisti koji su sačinjavali nešto manje od 10% njihovog ukupnog broja snažnom i organiziranom propagandom nametnuli su i borbu za ponovnu uspostavu Jugoslavije kao federativne zajednice ravnopravnih naroda, bez obnavljanja monarhije. To je uz borbu protiv okupatora značilo i borbu protiv koncepcije obnove Jugoslavije pod dinastijom Karađorđevića koju su zastupali emigrantska vlada u Londonu i Četnički odredi jugoslavenske vojske u zemlji. Ovi su odredi, potpomognuti od okupatora, a naročito Talijana počinili strahovita zlodjela nad hrvatskim i muslimanskim stanovništvom.



Topusko, 1944.

U Ekonomskom odjelu ZAVNOH-a

autor: nepoznat

HPM, Zbirka fotografija, filmova i negativa, inv. br. 2602-149-31a

Hrvatski antifašistički pokret je u suradnji s drugim narodima bivše Jugoslavije slomio četničke snage i time spriječio obnovu Kraljevine Jugoslavije, a istodobno borbom protiv okupatora znatno doprinjeo pobjedi antifašističke koalicije.

Udarne grupe i njihove prve diverzantske akcije i sabotaže kao prvi oblici organiziranog antifašističkog otpora imale su veliku važnost u tijeku priprema za oružanu borbu. Ona započinje 22. lipnja 1941. Toga dana osnovan je u okolici Siska, Stsački partizanski odred, kao jedan od prvih partizanskih odreda ne samo u Hrvatskoj ili bivšoj Jugoslaviji, već čitavoj okupiranoj Europi.

Zbog brojne i tehničke superiornosti neprijatelja izabran je partizanski način ratovanja koji je podrazumijevao izbjegavanje frontalnih, dugotrajnih borbi na otvorenom prostoru, iznenadne prepade i zasljeđe i uništavanje neprijateljskih transporta i vitalnih komunikacija. Partizanski odredi kao prve oružane jedinice nastale u lokalnim i zavičajnim okvirima, vezane za obranu vlastitog kraja, s razvojem i širenjem Narodno-oslobodilačkog pokreta (kako su antifašistički pokret nazivali komunisti) prerastaju u brigade. Formiranje brigada označilo je početak izrastanja teritorijalnog partizanskog rata i pokreta otpora u narodno-oslobodilački rat. U tome i jest jedna od bitnih razlikovnih značajki hrvatskoga antifašističkog pokreta u odnosu na pokrete otpora drugih europskih zemalja.

Brigade prerastaju u divizije, divizije u korpus, korpusi u armije. Sredinom listopada 1941. formiran je i središnji rukovodeći organ oružane antifašističke borbe u Hrvatskoj: Glavni štab Hrvatske. Iako je bio povezan s Vrhovnim štabom i vrhovnim zapovjednikom svih oružanih snaga na tlu bivše Jugoslavije, Josipom Brozom Titom, uglavnom je samostalno vodio i planirao ratne operacije.

Snažan razvoj NOP-a vidljivo su odražavale njegove oružane snage. Od 7000 boraca koliko ih je bilo potkraj 1941. do 150.000 boraca potkraj 1944. (nasuprot 300.000 znatno bolje opremljenih i obučениjih okupatorskih vojnika i oko 15.000 vojnika NDH). Od 220 brigada formiranih na tlu bivše Jugoslavije 64 su bile hrvatske, od 54 divizija 17 su bile hrvatske, od 11 korpusa, 5 je bilo hrvatskih. Od 7 neprijateljskih ofenziva 5 ih je vođeno na teritoriju Nezavisne države Hrvatske. Na tlu Hrvatske formiraju se i brigade nacionalnih manjina: češoslovačka brigada "Jan Žižka", mađarski bataljon "Sandor Petöfi", njemačka četa "Ernst Thälmann". Od talijanskih vojnika dobrovoljaca "Garibaldi", "Matteoti"...

Usporedno s razvojem partizanskih jedinica, KPH, je u sklopu politike KPJ, poduzimala niz aktivnosti za okupljanjem i ujedinjenjem svih antifašističkih snaga iz redova Hrvatske seljačke stranke, srpske Samostalne demokratske stranke i ostalih hrvatskih domoljuba u Jedinственu narodno-oslobodilačku frontu. Savez komunističke omladine, Ujedinjeni savez antifašističke omladine, Savez pionira, Antifašistička fronta žena, kao masovne organizacije unutar Narodne fronte, ne poznaje niti jedan drugi antifašistički pokret.

Osnivanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske. (ZAVNOH) u lipnju 1943. označilo je konstituiranje najvišeg političkog antifašističkog organa vlasti. On je objedinjavao rad svih narodno-oslobodilačkih odbora koji se formiraju kao organi nove vlasti na svim teritorijima koje su zauzeli partizani. Na III. zasjedanju ZAVNOH-a održanom u Topuskom, svibnja 1944. uspostavljena je Federalna država Hrvatska. U njoj su po prvi put bili okupljeni svi dotad razjedinjeni ili okupirani krajevi Hrvatske. Tu je usred zaraćene i zamračene Europe bio održan i Prvi kongres kulturnih i javnih radnika Hrvatske. Bio je to jedinstveni kulturni događaj u cijeloj



Psunj, 1944.
Telegrafist
autor: nepoznat
HPM, Zbirka fotografija, filmova i negativa, inv. br. 2201-232

okupiranoj Evropi koji je označio vrhunac kulturno-umjetničke i promičbene djelatnosti hrvatskoga antifašističkog pokreta.

Veliki uspjesi NOP-a, sredinom 1943. prisilili su Saveznike da promijene politiku podržavanja jugoslavenske izbjegličke vlade i četničkog pokreta Draže Mihailovića. Prvi saveznički oficiri za vezu dolaze u Glavni štab Hrvatske u travnju 1943, a nešto kasnije i prva službena anglo-američka vojna misija u Vrhovni štab oružanih snaga Jugoslavije. Uspostavljanje službenih odnosa Saveznika s vojnim i političkim rukovodstvima NOP-a, bili su potvrda priznanja stvarnim nosiocima antifašističke borbe. Na konferenciji "Velike trojice" u Teheranu, antifašistička borba u Jugoslaviji, a time i u Hrvatskoj dobila je prvo javno priznanje i postala dijelom zajedničke borbe antifašističke koalicije.

Umjesto zaključka, zapamtimo barem djelić od sljedećih brojki, jer one na izravan način ukazuju da je udio Hrvatske i hrvatskog naroda u antifašističkoj borbi i pobjedi antifašističke koalicije, bio iznimno velik. Status učesnika NOR-a s područja Republike Hrvatske, prema službenim podacima iz 1966. godine imalo je 471.836 osoba, od kojih su 230.000 bile u vojnim jedinicama, a ostale u različitim organizacijama NOP-a, što čini preko 11% njezinog predratnog stanovništva. Ovaj podatak stavlja Hrvatsku u sam vrh zemalja sudionica antifašističke borbe. Ukupni ratni gubitci, prema istraživanjima Vladimira Žerjavića iznose 271.000 osoba, od kojih 131.000 Srba, 106.000 Hrvata, 15.000 Roma, 10.000 Židova, po dvije tisuće Slovenaca, Muslimana, Njemaca... Od ukupnog broja 65.000 osoba poginulo je kao antifašistički borci, 48.000 u logorima, 105.000 u naseljima i na terenu, a 52.000 kao suradnici okupatora. To znači da je Hrvatska izgubila 6,46% od ukupnog broja stanovnika, po čemu se nalazi na četvrtom mjestu u svijetu.

U Zagrebu, u kome su se u tijeku rata nalazila najvažnija njemačka nadležstva i upravni aparat NDH, svaki četvrti stanovnik, bio je sudionik antifašističke borbe...

Rat je završio 8. svibnja 1945. Za veliki broj pripadnika oružanih snaga NDH, članova njihovih obitelji i drugih civila, na tragičan način osam dana kasnije. U Bleiburgu. U Austriji...

Rat u kome se danas, 50 godina nakon završetka Drugog svjetskog rata, ponovno nalazi Hrvatska, rat je za obranu hrvatske državnosti i hrvatskih teritorija. Iz ovoga rata izrasla je međunarodno priznata, samostalna Republika Hrvatska. Njezin predsjednik dr. Franjo Tuđman, i sam sudionik antifašističke borbe, izjavio je prošle, 1994. godine prilikom proslave Dana antifašističke borbe da je sadašnja demokratska Hrvatska "nastala i na stečevinama antifašističke borbe u kojoj su hrvatski rodoljubi antifašisti dali svoj prilog za održavanje hrvatstva i stvaranje demokratske i nezavisne, suverene hrvatske države u teškim, prijelomnim danima Drugoga svjetskog rata."



Okolica Otočca, rujna 1944.

Skupina boraca Prvoga tenkovskog bataljona NOV Hrvatske

autor: nepoznat

HPM, Zbirka fotografija, filmova i negativa, inv. br. 2603-7-3

FOTOGRAFSKI ZAPISI HRVATSKOGA ANTIFAŠISTIČKOG POKRETA (1941.-1945.)

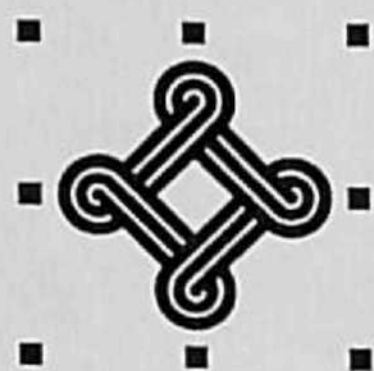
On the occasion of the 50th anniversary of the victory of the antifascist coalition to which a major portion of the Croatian population who participated in the fight against fascism and the struggle for national liberation significantly contributed, the Antifascist Combatants Association of the Republic of Croatia and the Croatian Historical Museum of Zagreb have prepared an exhibition of photographs from the period of the national-liberation war.

With this exhibition of photographs from the holding of the Collection Historical Museum, by various authors, of different content, quality and origin, our intention is to depict the life of the fighters during non-combat intervals, i.e. the forms of seemingly peaceful life amid wartime hardship on the temporarily or permanently occupied territory, without trying to enumerate, chronologically order or describe actual political events. Although their influence on the life of the fighters is undeniable, the events themselves — their sequence, description, complexity, causality — are totally nonexistent in this exhibition. The only parts that unmistakably point to concrete political events can be seen at the beginning and the end of the exhibition — the occupation of Zagreb by two armies: the occupying, German, army, on 10 April 1941 and by the Yugoslav Federal Army on 8th May 1945.

The role of these political "details" is to attach chronology to the topics. All the rest refers to the period between these two, at first sight similar events, which in a way are the cause and the consequence, the beginning and the end.

The history of the Croatian antifascist struggle is documented, among other things, by a large number of original photographs. Made in exceptionally difficult conditions regarding the provision of the photo material, developing and storage, they are today precious historical items and a major source for the research and the understanding of that period of Croatian history. In the first days of the national-liberation fight, the photographs were taken both by amateurs, known and unknown, and professional photographers. At the beginning this was an unorganized effort, quipped by individual fancy and the desire to document the events the photographers took part in. Gradually, as part of the propaganda campaigns of the newly-created bodies of people's government and the units of the People's Liberation Army, photo sections were established with the task to record on film all major events from the national-liberation war. The photographs are a vivid and first-hand testimony of the authentic events and people from the long-gone past. In time, the photographs became a part of the past they portray. Although their primary purpose was to document, illustrate and inform, they reveal authors of remarkable creative and artistic qualities.

Nataša Mataušić, prof.



HRVATSKI
POVIJESNI
MUZEJ